

Kaj narava pripoveduje otrokom.

(Po Wiedemann-u posl. Anton Brezovnik.)

G r u d a.

(Dalje.)

ne samó milijone rastlinskih koreninic in klic varujemo me pred morečo zimo, nego tudi brezštevilne milijone drobnih živalic ter milijarde skoraj nevidljivih prebivalcev prahú. Ko se bliža mrzla zima, zapusti na milijarde črvov in žuželk veselo življenje na površji zemlje ter si poišče v našem kraljestvu varnega zavetja, katero jim je odkazal Stvarnik vsega stvarstva. Vse te drobne živalice dobro vedó, da najdejo v našem krilu mirno in varno posteljico za svoje dolgo zimsko spanje. Oj kako modro je uredil vse predobri Bog!

Jaz in vsaka mojih sestic vzamemo te male begunce od srca rade v svoje varstvo, ter jih ne vprašamo od kod in kam gredó, niti za njih domovinski list. Me dobro vemo, da vse te drobne živalice beže pred svojim in našim sovražnikom, mrzlo zimo, ter potrebujejo gorkega zavetja. Naša vrata se jim odpró in nie jih vzprejmemo v svoje naročje.

Naj bi ti, otrok moj ljubi, videl to potovanje, letanje in béganje, kadar prva ostrá burja potegne in naznanja, da se vže bliža neusmiljeni Zimovič s svojim ledenim orožjem in strelivom. In zdajci se pridrvi črviček, ki je jedva tako velik kot solnčni prašek, ter se ves upehan zavetja iskajoč zarije globoko v nas prstene grude. In zopet trka hrostek na naša vrata ter prosi strehe, da bi mogel svoja jajčka na gorko položiti in skriti pred sovražnikom. Rade ga vzprejmemo. In ko se iz jajčec izvalé črvom podobne ličinke, dovolimo jim, da si odtrgajo nekaj prsti in iz nje napravijo hišico, katero ljudje imenujejo bubo ali zavitek.

A ne samó hrosta, tudi pisanega metuljčka in njegovo bodočo rodovino vzprejmemo gostoljubno za čas mrzle zime v svoje varstvo. Le razkopljí pred spomladjo samó nekaj pedí zemlje in našel bodeš marsikatero ličinko, marsikatero bubo, ki dobro zavarovana čaka veselega dné svojega vstajenja.

Iz tega vidiš, dete moje ljubo, da nam je od stvarnika določena velika naloga ter imamo mnogo opravila, ker moramo vsako leto pognati nove rastline ter jim dati živeža, da rasto in zoré. Zato pa potrebujemo močij, mnogo močij. Ne čudi se toraj, da smo včasih utrujene in onemogle. Zato nam ljudje ne smejo zameriti, ako pričakujemo od njih, da nam po preteku nekaj let privoščijo nekoliko počitka. Ako tega ne storé, ne smejo biti nejevoljni, da postanemo vedno slabše ter jim dajemo le malo pridelka in naposled popolnem onemoremo. To je občutil vže marsikateri nespametni in skopi kmetovalec, ki se je hotel okoristiti, a nam ni privoščil nobenega počitka. Čudil se je ter praskal za ušesi, da njegove njive od leta do leta menj rodé in on obožava. Tega si je kriv sam, ker je hotel le imeti a nam ni privoščil ničesar.

Me smo s svojimi tirjatvami jako skromne: Če namreč onemoremo, če nas moči zapuščajo, samó jedno ali dve leti počitka potrebujemo, to je: toliko časa naj se v zemljo nič ne seje in ne sadi, pa si opomoremo, da dobimo novih močij, katerih si nasrkamo deloma iz zraka, deloma iz dežja, ki pade na nas in nam

podeli onih močij in sôkov, katerih nam je nedostajalo. Glejte, tako smo me grude svoj lastni zdravnik. A če nam naši gospodarji počitka ne privoščijo, razmečejo čez nas nekoliko gnoja, ki jim leži po gnojiščih ali pa vržejo nekaj pepela, ki jim ni v nobeno drugo rabo, in to je za nas najboljšo zdravilo, da si pridobimo novih močij, katerih nam je nestalo. Kaj nè, otroci, da je to majhna, zelo majhna žrtev v primeri s tem, koliko dobrega dajemo mi človeku v teku dolgih let.

Ako so ljudje v tem oziru storili svojo dolžnost, tedaj jim ni treba drugega kakor Stvarnika prositi, da nam podeli potrebnega dežja, da ukaže solncu prijazno na nas sijati, in da pošlje včasih tudi kako nevihto, katera nas s svojim grômom vzdrami, če bi bila — kar se v vročem poletji tudi vam ljudem rado pripeti — katera grudica zaspala.

Čudil si se, otrok moj ljubi, ko sem ti pripovedovala, da sem pravi umetelnik in da morem iz sebe izčarati vsako poljubno rastlino. To nikakor ni čudno. V velikej prostornej delarnici vesoljne prirode ni nobenega učinka brez vzroka, ni nobene prikazni brez povoda. Tisoče let sem ležala v velikem kraljestvu stvarjenja in nihče se zá-me ni brigal, nihče me ni opazoval. Imeli so me za navadno prsteno grudo in pod tem imenom so razumeli samó kos navadne prsti. O tej prstenej tvarini so mislili ljudje, da je le jedna snov, za katero niso imeli drugega imena kakor „prst.“ Šteli so jo mej kemične prvine (elemente), katerih so imeli štiri: ogenj, vodo, zrak in prst.

Ko so pa učenjaki začeli različna telesa, ki se nahajajo v prirodi, recimo: zrak, ogenj, živali, rastline, rude i. dr. natančneje preiskovati, spomnili so se tudi prstene grude. Prišli so učenjaki tudi k nam ter vzeli jedno mojih sester s seboj, položili jo v posodo ter jo odnesli v svojo delarnico (laboratorij). Tu je bilo veliko število steklenic in stekleničic z razkrojljivimi tekočinami, majhni plaveži i. t. d. V majhnih in velikih svetilnicah je gorel špirit; stekleni liji, cilindri, cevi i. t. d. so ležali sem ter tja po kemičnej delarni. Oj kako tesno je bilo prstenej grudi v tem čudnem prostoru, in temu se pač ni čuditi.

Tudi njo so vzeli učenjaki, ki je kemike imenujemo, da jo popolnem razkroje, t. j. da jo preiščejo, iz katerih in kakih snovi obstoji prstena gruda.

In to ubogo prsteno grudo je zadela zdaj marsikatera britkost, šla je skozi ogenj in vodo; položili so jo zdaj v to zdaj v ono razjedljivo tekočino. Razkrojili so jo v njene sestavne dele in jih posušili. Čez nekaj ur ni bilo od prvotne grudine podobe nobene sledi več. Izgubila je svojo prvotno podobo in barvo. Kam neki je prešla? Ali so jo učenjaki popolnem uničili? Tega nè, ker se v prirodi nobeno telo popolnem uničiti ne more. Le pogledjmo nekoliko po delarnici okolo sebe in ugledali bomo veliko število različnih posodic, steklenic in piskrčkov, v katerih so bili shranjeni obstojni deli razkrojene prstene grude nekaj v zračnej nekaj v trdej podobi.

Učeni kemiki so si od veselja kar roke trli, ker se jim je poskus tako posrečil. Zdajci vzame jeden pero in črnilo ter zapiše imena vseh ónih tvarin, katere so dobili iz prstene grude, to je, ki so jih našli v njej. In zdaj, otrok moj ljubi, poslušaj in čudi se, kake snovi so v prstenej grudi! Našli so: kremenee, ilovico, apnenee, aluminij, kalij, natrij, železo, ogljenčevo kislino, žveplo, fosfor, klor, amonijak, manganov okis, ogljenec, vodenec, dušec, kislec i. t. d.

Vseh teh posamičnih snovi ti popisati ne utegnem, ker bi vse to predolgo trajalo. Morda ti povedó o tem tvoj gospod učitelj kaj več ali si pa poišči to v kakej znanstveni knjigi. A zdaj ti bode vendar nekoliko bolj jasno, kar ti je bila poprej skrivnost. Zdaj bodeš lahko spoznal, kako je mogoče, da jedna sama prstena gruda daje tolikim različnim rastlinám življenje. Ker je vsaka rastlina iz drugačnih snovi, srka vsaka iz mene le to, česar potrebuje v svoje življenje. Recimo, da položiš jabolčno peško v zemljo, in kaj se zgodi? Jabolčna peška pobira ves drugačen živč vá-se, nego li peška od hruške. Roža, ki jo vsadiš v zemljo, dobiva vse drugačne snovi iz zemlje, nego pa vijolica ali katera druga cvetica. Rž srka iz zemlje drugačen sók, nego pšenica i. t. d.

Zdaj tudi lahko presodiš, zakaj poljedelec na jedno in isto njivo ne seje leto za letom ovsá ali ječmena, nego menjava žitne vrstí. To leto seje na določeno njivo pšenico, prihodnje leto rž, potem ječmen, za ječmenom pa oves. Peto leto sadi v njo krompir i. t. d. Poljedelci imenujejo tako ravnanje „kolobarjenje.“

(Dalje prihodnjič.)

Slap pri Beljaku.

Nekega dne mi reče prijatelj: „Danes pojdeva k slapu, o katerem sem ti zadnjič pripovedoval, ako te je volja.“ — Ker sem vže mnogo lepega videl v okolici beljaške, rad sem vzprejel njegov predlog v sladkej nádi, da vidim zopet kaj zanimivega.

Hodila sva jedno uro in prišla do tako zvanega Napoleonovega travnika. Ondú so grobovi, v katerih spé Francozje, ki so pali v boji proti našim vojakom. Na desnej strani travnika so skale in votline.

Pravíjo, da je v jednej teh votlin iskal zavetja celó slavni Napoleon, ko je moral bežati pred Avstrijci. Od „Napoleonovega travnika“ sva prišla v gozd, kjer sem slišal šumenje slapovo. Še nekoliko korakov in zagledal sem vodo, ki se drvi po strmej skali v dolino. Solnce je bilo prodrlo skozi drevje in obsévalo slap. Oj kako krasen pogled! Voda kar skače preko skale in pêne brizgajo na vse strani. Skakajoče kapljice se ti zdé kakor sami biseri, zdé se ti kakor jutranja rósa po travi in cveticah. Pozneje sva šla do slapovega izvira. Voda pribúči iz široke votline. Čez nekaj časa se jej jeza poleže in mirno teče nad zelenim mahom kakor kak potoček po zelenem travniku. A komaj priteče do skale, razvname se jej zopet jeza, da dere peneč se v dolino. V dolini se zopet umiri in teče dalje kot potok, ki napaja plodnosno polje.

Gledajoč, kako besno drvi voda preko skale in zopet mirno teče dalje po dolini, spomnil sem se besed pesnikovih:

„Ko v té se ozíram, se zdi mi, oj reka,

Da gledam življenje, osodo človeka.“

(Gregorčič.)

F. N.

